

Јован Пејин
Архив Србије, Београд

Јавни став др Мирка Косића, народног посланика и првака Народне радикалне странке о 27. марту 1941. године

После више од пола века прећуткивања догађаја или расправа о улози и доприносу Комунистичке партије Југославије успеху извршеног пуча једног броја генерала Југословенске краљевске војске и групе политичара грађанско-демократске оријентације, расправљамо о нејасноћама догађаја који и данас оптерећује односе у Србији. У првом реду то је однос према пучу извршеном 27. марта 1941. године, ставу официра и политичара из Београда према политици вођеној у условима притисака хитлеровске Немачке на Југославију и кнеза Павла Карађорђевића, кључне фигуре намесништва. Сведок времена и догађаја када је изведен пуч др Мирко Косић, професор универзитета и политичар, данас је у доброј мери заборављен.

Мирко Косић био је изузетна појава у нашој науци у првом реду социологији и политикологији. Овом приликом када расправљамо о пучу и његовим последицама после више од пола века, представићемо његове две полемике објављене 1950. и 1951. године поводом десетогодишњице, како су је пучисти звали, „народне револуције“. То су: *Је ли 27. март 1941 плаћен?* и *Гробари Југославије - ко је „дрско лагао“? Око 27. III 1941.*

Није обично приказивати радове настале пре пола века. За овај корак постоје бројни разлози, а најважнији од њих је тај да нису изгубили актуелност будући да пуч због тешких последица које је оставио још увек није расветљен.

Брошура *Је ли 27. март 1941 плаћен?* објављена је недавно као репринт издање Књижаре „Никола Пашић“ у Београду, што потврђује исправност става да се квалитетни текстови Мирка Косића јавности представе још једанпут.

Косићеви текстови, као сведочанство о чину официра београдског гарнизона, помажу да боље разумемо атмосферу у политичком Београду, оно што се мислило у кулоарима и што обично остаје у сенци званичних докумената или политичке пропаганде. Поред реченог, према ставу Мирка Косића, последице пуча дела официра београдског гарнизона су трагичне - Априлски рат 1941. године, окупација и субјугација Југославије, уништавање и депортација српског народа, грађански рат са свим последицама победе комуниста кроз федерално-конфедерални систем уређења државе с крајњим последицама распада државе 1991. године, доминација Европске уније, односно НАТО пакта над Србијом и српским народом - најкраће, из савременог угла, речено - савезничка политика негирања права српском народу на независну политику и државу.

Мирко Косић у расправама које води с Адамом Прибићевићем и Јованом Контитићем, а можемо рећи и Слободаном Јовановићем, такође емигрантима, анализира пуч од 27. марта 1941. и открива заблуде које су владале међу српским емигрантима после 1945. године о исправности ослонца на Британију.

Отворено излаже став да британски и српски интереси никада нису били исти и додаје: „И док Срби не буду умели да се очисте од туђинских агената дотле неће бити ни истинске народне државе ни напретка нашег народа.“¹

Расправу наставља мишљењем да су кнез Павле и влада добро знали да Југославија треба по сваку цену да избегне рат док су Немци на врхунцу моћи, али критички примећује да нису предузели све мере да народ прихвати такву политику. Косић закључује да је кнез Павле с негодовањем пратио пронемачку политику Милана Стојадиновића 1937-1938. године и иронично примећује да родољубиви официри нису опоменули кнеза да владу треба да повери људима који уживају поверење народа. Ово је требало да учине бар од 1. септембра 1939. године када је успостављена Бановина Хрватска. Исти ти официри нису се обратили кнезу ни када је Француска протестовала због продаје војно-техничких сировина Немачкој.

Опомиње Адама Прибићевића да је кнез желео да сачува земљу од рата, али није поставио владу која би је заштитила, којом је, по његовом мишљењу, требао да председава др Момчило Нинчић, човек проиталијански и пронемачки расположен, а који је веровао у немачку победу.

Посебно се осврће на Британце, од којих је српска емиграција очекивала помоћ у борби против комунистичког режима у земљи и каже: британска агентура је ушла у Радио Београд и наметнула ратно-хушкачки програм иако је Југославија званично била неутрална. Подвлачи да је ова агентура имала успех код Срба због њиховог антинемачког става, док је на другој страни због покушаја очувања земље ван рата углед намесништва ниско пао.

Водити неутралну политику у таквој ситуацији није био лак посао, поготову због тога што је штампа жестоко бранила Пољску и западну демократију. Овакво јавно мњење у Београду изазивало је Немачку, а неутралност Југославије довело у питање. У својим расправама с Адамом Прибићевићем осврће се на утицај масона у вођењу политике земље. Сматра да су они преко Радио Београда слали ратне покличе. Масони, односно група под њиховим утицајем или чак чланови ложе, официри и политичари које представља Мирко Косић, имали су пред очима ратну представу из Првог светског рата, те су сматрали да је најбоље да оду из земље, да се склоне код Британаца. Овај њихов став укључио их је у сарадњу с британском обавештајном службом с циљем да оборе намесништво и уведу земљу у рат.

Према речима Мирка Косића, покушали су и њега да укључе у овај посао. Британци су проценили да његова мржња према националсоцијализму може да утиче на њега да не буде у стању да разликује српске од британских интереса те да се приклони масонима.² Ову своју тезу поткрепио је белешком о разговору с Драгишом Милићевићем, који га је обавестио да треба да емигрира с групом родољуба као члан Главног одбора Народне радикалне странке, прво у Грчку, а потом у Палестину. Од њега је сазнао да ова група родољуба има енглеске пасоше, чак и „већина официра коњичке бригаде Краљеве гарде“.

Због свега реченог, Мирко Косић је дубоко убеђен да су масони гурнули Југославију у рат, да су били средство Британаца да се у Европи створи још један фронт који је био користан само за њих.

Овакав иступ Мирка Косића утицао је на то да се расправа о пучу настави у српским емигрантским круговима. Следио је напад на ставове Мирка Косића у *Американском Србобрану* и *Прогласу Југословенског народног одбора*

¹ Мирко Косић, *Је ли 27. март 1941. плаћен?*, Б.г. 1950, стр. 19

² Исто, 27.

из Лондона поводом десетогодишњице пуча. На овај напад Мирко Косић одговорио је брошуром *Гробари Југославије. Ко је дрско лагао? Око 27. марта 1941.*

Брошура садржи неколико текстова који показују циљ Мирка Косића да разобличи мит о пучу. Понавља став да су пуч извели енглески плаћеници и да је био значајан за Британце.

„Револуцију“ од 27. марта оценио је као обичан официрски пуч завереничке клике режиран споља како би се изменила спољна политика земље, а не њен економски, социјални, политички и морални поредак.³ Даље, тврди да није у питању револуција, него оптужује пучисте и присталице да су очекивали да овај чин наплате од савезника док су у емиграцији упркос чињеници да су Ситон Ватсон и Донован отворено рекли да је пуч плаћен и да им ништа више не следује.

Новац је исплаћен учесницима пуча, односно цивилним учесницима, а није искључена, према речима Мирка Косића, могућност да су неки официри посредно дошли до новца. Цитира и коментарише изјаву Ситона Ватсона, објављену у *Американском Србобрану* 3. априла 1950. године да за пола милиона фунти није могуће изазвати рат. Мирко Косић прихвата његов став да није могуће купити целу земљу, али додаје да је могуће купити 2-3 човека чији је утицај такав да могу гурнути Србе листом против Хитлера у политичке лудости. Ради потврде указује на то да су два „земљорадничка првака“ добила у Каиру од секретара британске амбасаде из Београда 40.000 и 20.000 долара.⁴ Ову исплату Ситон Ватсон и Донован никада нису демантовали.

Када говори о обележавању десетогодишњице пуча Југословенског народног одбора из Лондона, чији легитимитет оспорава, Мирко Косић шири расправу. Указује на пронемачки став Хрвата, њихово антисрпство и антијугословенство и да они који тврде да су Хрвати били на страни западних демократија фалсификују историју. Као доказ своје тезе наводи да су Хрвати побили сразмерно више Срба него Немци Чеха, Пољака, Француза и Јевреја заједно.

Одбацује став Југословенског народног одбора из Лондона, објављен у Прогласу поводом десетогодишњице пуча, да је преврат који је војска извршила а народ одушевљено прихватио „био одговор морално здравих националних снага на срљање у катастрофу и срамоту“ и „увео Југославију у историју света“⁵.

Мирко Косић каже да је пуч дело завере једне групе престоничких официра, коју одређује као национално осетљиву, а не лојалну дужностима службе својој држави. Они су у дубини своје душе више хајдучке четовође неголи безлични дисциплиновани стручно-технички орган државе.⁶ И завршава: срљање у катастрофу избегнуто је превратом Радоја Кнежевића, а катастрофа је у ствари била окупација и субјугација Југославије.

Косић подвлачи да су завереници признали пакт од 25. марта потписан у Бечу. И не само што су га признали, него су „сматрали да је ускладив с политиком војне неутралности Југославије и да ће влада настојати да не буде умешана у ратни сукоб“.⁷

Руга се пучистима. За генерала Симовића каже да га је Черчил гледао као

³ Мирко Косић, *Гробари Југославије. Ко је „дрско“ лагао? Око 27. марта 1941*, Б.м. 1951, 5.

⁴ Исто, 8.

⁵ Исто, 13

⁶ М. Косић, *Је ли 27. март 1941. плаћен*, 28.

⁷ М. Косић, *Ко је „дрско лагао“?*, 14.

буновог медведа после зимског сна.⁸ Други Британац, војни писац Лидел Харт сматра да је Симовић одбацивањем пакта с Немачком направио гест изазова.⁹

Мирко Косић прихвата став Лидела Харта да пуч није био одлучујући за почетак рата на истоку: временске прилике и мекоћа терена нису дозвољавале немачку офанзиву. Поред реченог, истиче мишљење овог војног писца: „Они су се показали мање ефикасни од пасивног отпора и донели су највеће штете народима из којих су произашли. Они су изазвали репресије много теже него што су биле штете које су нанесене непријатељу.”¹⁰

Мирко Косић одбацио је став да је пуч био народни устанак и израз народне воље. Политичари који су представљали Србе били су творевина диктаторског режима и нису имали упориште међу бирачима, док су представници Словенаца и Хрвата били против рата. Манифестације подршке војсци и пучистима у градовима правила је мањина, а шта је мислила већина, не зна се. Манифестације су биле подршка краљу зато што је ступио на престо.

У наставку разматрања пуча, Мирко Косић је изнео мишљење да српски политичари нису уживали углед у народу, да пучистичка влада није била представник свих српских крајева и изричито наводи случај Војводине и јужне Србије/Македоније да су „данас и сутра спољнополитички највише угрожене” па зато није било потребе да њихови представници буду у влади, као и касније у емиграцији.

Државни удар је назвао „Радојев магаретлук”, а тако успостављен демократски поредак упоредио је с јужноамеричким демократским поретком.

Анализирајући дешавања после државног удара, Мирко Косић указује на Нинчићев проглас поводом овог догађаја од 27. марта, у којем јасно стоји да обавезе Југославије према Немачкој остају непромењене, односно да се поштује пакт потписан у Бечу 25. марта. Иронично пита пучисте да ли су можда били паметнији од Хитлера да му подвале ради мобилизације и концентрације војске за одбрану. Подвлачи у вези с пучем да су најпаметнији били Енглези који су знали да ће војни удар бити изазов, док је гест југословенске владе према Милану Стојадиновићу, изручење Енглезима, изазвао додатно немачко незадовољство и пробудио сумњу у пријатељску политику Југославије према силама Осовине.

Мирко Косић пучисте, поводом њихове изјаве да прихватају одредбе пакта од 25. марта, отворено пита да ли су озбиљно намеравали да служе Осовини. Ако су то хтели, онда су оклеветали кнеза Павла и Драгишу Цветковића, а ако су намеравали да јој подвале, онда су јој дали морално право да нападне Југославију.

У обрачуну са ставовима пучиста, поред Прогласа Југословенског народног одбора, анализира текст из *Американског Србобрана* о 27. марту, који сматра парафразом реченог прогласа и фалсификатом пошто повезује генерала Дражу Михајловића с војним ударом.

Кратко расправља о неутралности, о њеним типовима, и о томе да је условљена конкретним политичким, војним и привредним околностима. Југославија, иако чланица Тројног пакта, могла је да остане неутрална. Срби и Словенци могли би да симпатишу западне демократије, а Хрвати силе Осовине упркос претњи инцидентима с немачким транспортима које би изазвали Срби, као што су то учинили 27. марта, „...али влада с потребним ауторитетом умела

⁸ Исто, 14.

⁹ Исто, 15.

¹⁰ Исто, 16.

би да обузда такве елементе. У томе је тежиште кривице кнеза Павла!"¹¹

Мирко Косић није поштедео ни Слободана Јовановића који је једини у Југословенском народном одбору интересантан као личност и подсећа га поводом десетогодишњице 27. марта 1941. године да су наведени термини у Прогласу „војни савез“, „народни устанак“, „демократски поредак“ обична лажна представа и фалсификат историје.¹²

У наставку, Мирко Косић опомиње Слободана Јовановића да интелектуалци имају посебну мисију у историји свог народа, да им је дужност да се залажу за истину, да сузбијају заблуде свог народа, да својим угледом и престижом не покривају фалсификате. Упозорава, такође, Слободана Јовановића да је држава Југославија грађена на неистини и заблуди о народном јединству Срба и Хрвата. Зато се Југославија морала распасти. Пучистички политичари настоје да поврате државу на новој неистини, на миту о „народном устанку“ и „српској револуцији“ од 27. марта 1941. године.

Да је мит неистина, знају управо они којима је намењен, од којих се тражи помоћ, знају савезници јер су били „режисери“ тог „народног устанка“. Слободану Јовановићу на крају пребацује да нема ничег беднијег од ситуације када се водећи политичари заклањају иза народа речима, „а безумље клике лако је пребацити на 'народ' јер својом неразумношћу личе на бесвесну гомилу...“

Закључује да народ нико ништа није питао нити је ко од двадесетседмомартовских хероја мислио на њега, да би на крају додао поводом изјаве Слободана Јовановића да оба датума 25. и 27. март могу да се обележавају и славе према нахођењу - „оба дана су у знаку националне државне неодговорности. Једино је 25. март могао да буде спасоносан за Југославију, док је 27. март скакање у амбис за туђ рачун“.¹³

---

¹¹ Исто, 25.

¹² Исто, 29.

¹³ Исто, 31.